

nogle klovne til at indfange lydens og herunder ikke mindst musikkens betydning. Fint at SMID har gjort musikken til tema for årsmødet i år!

På TV-siden er det Peter Schepelerns 65 sider lange leksikon over "Television Terms" man først kaster sig over, en guldgrube af oplysninger om amerikansk TV, ordnet ud fra alfabetiske stikord. Det bidrag alene vil gøre *Sekvens 90* til en efterspurgt vare. Men Schepelern bidrager også med sin Ph.D.-forelæsning - om genrebegrebet og amerikanske TV-serier - og Ulrik Lehrman følger op med en glimrende sammenligning mellem en tidlig og en sen *Hill Street Blues*.

Og så har jeg vist kun lige plads til at notere at Stig Hjarvard står for en glimrende oversigt over udviklingen i det vesteuropæiske TV-nyhedssamarbejde (igen en af disse factsmættede artikler), mens Karsten Fledelius har set på hvordan medie-kildekritik er blevet brugt i mediekrigen om sældrab og hvalfangst, og Steen Salomonsen har kastet et blik på vejruddet.

Søren Kjörup

Anne Marit Myrstad og Terje Rasmussen (red.): *Historien og medierne*, Oslo, Norsk Medieforskerlag, 1990, 65 s., paperback.

"Hvad er medieforskningens 'Big Bang'?" Sådan præsenterer Svennik Høyer eet af flere mulige perspektiver på mediehistorien. Senere forklarer han og andre bidragsydere til denne beskedne, men læseværdige samling af konference-oplæg, hvorfor dette er det forkerte spørgsmål at stille: Historien om medierne har sin oprindelse, ikke i et teknologisk Big Bang i fortiden, men i de nutidige forsøg på forstå og forklare mediernes udvikling. Mediehistorien er en retorisk rekonstruktion.

De to redaktører for samlingen indrømmer i deres introduktion, at bidragene fører i "ulike retninger" og snarest har historie og medieforskning

som "eneste fellesnevner" (s.4). Alligevel dækker indlæggene en række perspektiver på arbejdet med mediehistorie, der er særlig væsentlige på et tidspunkt, hvor forskningen viser fornyet interesse for mediernes historiske dimension både i Norden og internationalt. En del af baggrunden for konference-oplæggene er det nystartede film- og TV-historiske projekt, 'Levende Bilder i Norge', som også udgiver en ligeledes anbefalelsesværdig skriftserie med foreløbig tre bind. Samtidig er projektet 'Dansk Mediehistorie' igangsat, og lignende projekter er under udvikling i en række lande (se i øvrigt præsentationen af de norske og danske projekter i *NORDICOM-Information* nr. 2, 1991).

De to første indlæg i *Historien og medierne* præsenterer de videnskabs-teoretiske og -historiske rammer for at bedrive mediehistorie. Svennik Høyer skriver ud fra et traditionelt perspektiv inden for disciplinen medievidenskab, og påpeger bl.a., at det måske ville være mere korrekt at tale om kommunikationshistorie end mediehistorie. Det er ikke så meget mændene og maskinerne bag medierne som deres kontekst og anvendelse, der bør have forskernes interesse. Og Anders Johansen tager i en teorihistorisk *tour de force* et tværvideenskabeligt perspektiv og polemiserer bl.a. imod en ideologisk tendens til, at man bekymrer sig om nutidens historieløshed og henviser til historien som en kilde til "identitet". Tværtimod skrives historien altid med udgangspunkt i nutidige behov og interesser, ja, man bør ifølge forfatteren bruge "historie som modgift mot historie" (s. 11).

De følgende indlæg er af noget varierende interesse og kvalitet, og peger tilsammen på, hvor svært det kan være at finde en balance i mediehistorisk fremstilling mellem de fejende oversigter og de filologiske detalje-studier. Bidraget fra Harald Tveterås er især et tilbageblik på hans egen opfattelse af og bidrag til norsk boghistorisk forskning. Eli Skogerbø præsenterer en meget generel og basal introduktion til Habermas' studier af offentlig-

heden, snarere end en forbindelse til mediehistoriske problemstillinger. Og Henrik Sinding-Larsens argumentation for, at 'eksternalisering' kan bruges som et nyt nøglebegreb i kommunikationsteorien, fremstår -- i hvert fald i denne artikels form -- som noget af en videnskabsteoretisk kortslutning. Når pengenes, skriftsprogets, matematikkens og programmeringssprogenes historie kan indeholdes i samme perspektiv, er det naturligt at spørge, hvilke 'eksterne' fænomener der falder uden for perspektivet.

De to artikler, der baseres på historisk empiri -- af Bjørn Sørensen og Kathrine Skretting -- når knapt nok i denne korte form at klargøre pointerne, men læseren henvises til andre og længere fremstillinger om emnerne. Til gengæld indeholder disse artikler eksempler på de historiske godbidder, der er analysernes råstof, og som gør det værd for historikere og medieforskere at tilbringe (dele af) livet i et støvet arkiv. I en undersøgelse om den tidlige filmcensur i Norge fremdrager Kathrine Skretting en kilde, som fortæller, at der i en bestemt film blev klippet 7 meter ud, "der hvor hustruen og tilbederen trykker hinanden i haanden bak mandens ryg, og manden faar horn i panden" (p. 43).

I det afsluttende bidrag hæver Søren Kjørup igen artikelsamlingen op på et teoretisk reflekteret niveau i en behandling af retorikkens betydning, ikke blot for fremstillingsformen, men for selve den mediehistoriske analyse. Til begrebernes forklaring og forståelse føjer Kjørup fortællingen som et væsentligt element i historievidenskabens og den humanistiske tilgang til medieanalyse. Mediehistorien er altså en retorisk rekonstruktion: Mediehistorikeren fortæller historien om de historier, medierne har fortalt om historien.

Endelig må jeg tilføje, at retorikken i form af (manglende) korrekturlæsning udgør en urimelig skønhedsfejl ved værket. Det er muligt, at mediehistorien ikke går entydigt fremad, men både tekstbehandling og gammeldags blyanter gjorde det allerede i 1990

muligt at bedrive (mere) effektiv skriftlig kommunikation.

Klaus Bruhn Jensen

Preben Sepstrup: *Transnationalization of Television in Western Europe*, Acamedia Research Monograph 5, 1991, London: John Libbey, 132 s.

Preben Sepstrup sammenfatter i sin nye bog en række af de mediepolitiske og forskningsmetodologiske problemstillinger, som han har behandlet i en række artikler. Selve bogen er en revideret og opdateret udgave af et tidligere publiceret "Working Paper", der hermed ikke længere kan fås.

Sepstrups projekt er omfattende og ambitiøst. For det første er det bogens formål at skabe en ramme for at forstå, begrebsliggøre og måle internationale TV-flow og dermed forbundne effekter. For det andet vil han skabe "a background of facts" om disse TV-strømme i Vesteuropa primært gennem en kritisk evaluering af eksisterende forskningsresultater. Endvidere vil han vurdere, hvorvidt medie-imperialisme teorier kan fungere som forklaringsramme for TV-flowet og den deraf følgende transnationalisering i Vesteuropa. I tilknytning hertil vil han specielt undersøge den påståede dominans af amerikansk TV i Vesteuropa og den dermed forbundne "uheldige" indflydelse.

Disse målsætninger udspringer af en sund skepsis over for den eksisterende viden og forskning inden for området. Sepstrup anser den eksisterende empiriske viden om de faktiske TV-programstrømme i Vesteuropa for særdeles mangelfuld og megen litteratur på området bygger på henvisninger til de samme få analyser, hvis validitet sjældent undersøges nøjere. Endvidere vurderer Sepstrup, at hovedparten af de eksisterende flow-studier metodologisk set er under standarden for samfundsvidenskabelig forskning.

Også teoretisk er den hidtidige forskning mangelfuld. Specielt peger Sepstrup på den manglende distinktion mellem årsag og virkning. Fra en konstatering af en stor import af udenlandske TV-programmer sluttes der direkte til en substantiel (skadelig) indflydelse på publikum. Det er som om, mener Sepstrup, at kanyle-teorien fortsat spøger i denne del af forskningen. Den manglende analytiske differentiering i forhold til enkelte lande og kulturer gør konklusionerne unuancerede og lidet kvalificerede til at forstå nationale/regionale forskelle endsige have vejledende funktion for politiske beslutninger.

Efter således at have demonteret hovedparten af den empiriske og teoretiske forskning på området, prøver Sepstrup at opstille sin egen begrebmæssige ramme for udforskningen af TV-strømme. Kernen i denne begrebligghørelse er en distinktion mellem to trin i transnationaliseringsprocessen. Første trin består af den proces, hvor det internationale TV flow skaber en transnationaliseringseffekt, dvs. et vist mål af udbud og forbrug af fremmedproducerede TV-programmer. I andet trin bliver denne første transnationaliseringseffekt selv påvirkningsfaktoren for skabelsen af de sekundære effekter, som Sepstrup selv kalder de substantielle effekter som f.eks. påvirkning af værdinormer, forbrugsmønstre etc. Videre skelner han mellem den transnationalisering af TV-udbud og -forbrug, der stammer fra henholdsvis multilateralt TV (satellit-TV), bilateralt distribueret TV (nablands-TV) og nationalt TV.

Dette metodologiske begrebsapparat anvendes til en analyse af det første trin, hvor Sepstrup gennemgår en lang række eksisterende analyser af TV-strømme med henblik på at belyse henholdsvis udbud og forbrug af fremmedproduceret TV. Han bidrager selv med en empirisk analyse af udbud og forbrug af fremmedproduceret stof i DR-TV (tidligere publiceret i DR-medieforskningens publikationer). Det andet trin i transnationaliseringsprocessen, der vedrører de egentlige sub-

stantielle effekter, beskæftiger han sig ikke med; der må først skaffes ædruelig viden om det faktiske udbud og forbrug af fremmedproduceret TV.

Hovedparten af bogen består af denne omhyggelige og detaljerede gennemgang af eksisterende viden om udbud og forbrug af fremmedproduceret TV, og som en service for læseren er der i appendix gengivet fremgangsmåde og data fra de mest centrale empiriske undersøgelser. Nogle af hans centrale konklusioner på denne gennemgang er følgende:

- det er ikke muligt at tale om en samlet europæisk situation eller tendens. Der er store forskelle mellem de enkelte lande, hvilket peger på nødvendigheden af at inddrage regionale forklaringsparametre af kulturel, social og økonomisk karakter.

- den påståede amerikanske dominans i europæisk TV er ikke et generelt fænomen. Den er primært begrænset til fiktionsområdet.

- de mindre lande synes (med visse undtagelser) at have et større, men også mere sammensat udbud og forbrug af fremmedproduceret TV end de store lande. De store lande har tendens til et mere chauvinistisk programpolitik.

Endelig gennemgår Sepstrup en række forskellige medieimperialismeteorier med henblik på at diskutere deres anvendelighed som forklaringsmodeller for transnationaliseringen af TV-udbud og -forbrug. Han finder dem alle uegnede som følge af deres manglende begrebmæssige præcision, vanskeligheden ved at efterprøve dem empirisk og deres høje generalitetsniveau, der gør dem uanvendelige til at belyse transnationaliseringens størrelse og karakter på en mere differentieret måde. I stedet peger han på tre determinanter for transnationaliseringen: Politisk/ideologiske determinanter, økonomisk/kulturelle determinanter og endelig seer-relaterede determinanter.

"*Transnationalization of Television in Western Europe*" er både i dansk og international sammenhæng et vigtigt bidrag til en evaluering af den eksiste-

rende viden om TV-programstrømme i Vesteuropa. Hans gennemgang af eksisterende analyser giver en meget tiltrængt kritik af metode og resultater, samtidig med at han gennem en bearbejdning af de tilgængelige data konstruktivt prøver at uddybe og præcisere de konklusioner, der trods alt kan drages af analyserne. I kraft af den systematiske gennemgang af eksisterende analyser vil bogen blive et vigtigt oversigtsværk på dette felt.

Sepstrups teoretiske alternativ, den førmtalte to-trins model af transnationaliseringsprocessen, er ikke uden problemer. Sepstrup leverer ikke nogen teori om genstandsfeltet beskaffenhed, men alene nogle (nyttige) metodemæssige afklaringer. To-trinsmodellen er en metode-mæssig operationslistering, der tjener til at afgrænse undersøgelsesfeltet med henblik på at lave analyser af TV-programudbud og -forbrug. Den siger intet om transnationaliseringsprocessens helhed, herunder hvordan de såkaldt substantielle effekter skabes. Metodologien skaber en kunstig faseopdeling, der ikke svarer til virkelighedens processer. Udenlandske TV-programmer udsendes og ses ikke "først", for så "derefter" at få substantielle effekter. Det internationale program-"kredsløb" og de dermed forbundne effekter er en langt mere sammensat proces med mange gensidige anticipations- og feedback mekanismer. F.eks. er nogle af de substantielle effekter i et vist omfang anticiperet i produktions-/udsendelsesleddet. Det er en kraftig forkortning at kalde de mangfoldige processer, hvorigennem udenlandsk TV "omsættes" til kulturelle og sociale "effekter", for "andet trin". Sepstrups alternativ giver ikke nogen begrebsliggørelse af disse processer; hans teoretiske ramme giver mulighed for at måle programudbud og -forbrug og kun i ringe grad mulighed for at forklare deres karakter og forbundne effekter. De tre sæt af determinanter, han lokaliserer, politiske/ideologiske, økonomisk/kulturelle og seer-relaterede er så generelle, at de ikke rigtig forklarer noget, ligesom de ikke siger noget om

det afgørende, nemlig sammenhængen mellem de forskellige forklaringsfaktorer. Den metodemæssige opdeling skaber også problemer for den empiriske analyse. Sepstrup begrundede den analytiske skelnen mellem multilateralt, bilateralt og nationalt distribuerede programmer med, at denne distinktion også har relevans i forhold til de sekundære, substantielle effekter. Men her mangler en forklaring på hvilke substantielle effekter, der tænkes på, og en begrundelse for, at forskellig distributionskanal skaber forskellig effekt. Fraværet af en teori, der forbinder første og andet trin, betyder, at Sepstrup opstiller analysekategorier på baggrund af formodede effekter, ikke helt ulig de typer af analyser, han lægger ud med at kritisere.

Sepstrups diskussion af de forskellige medieimperialisme-teorier råder nogen bod på dette, men er for kortfattet. Sepstrup præsenterer den "traditionelle" teorihistorie: Først var der den klassiske og firkantede medieimperialisme-teori grundlagt af Herbert Schiller; dernæst kommer senere forsøg på at nuancere denne "konspirationsteori" (Tunstall, Lee m.fl.) og til sidst bliver teoridannelserne affærdiget som teoretisk ubrugelige og empirisk udokumenterede (Tracey), hvor Sepstrup placerer sig på den sidste position. Det er mit indtryk, at Schillers noget ufortjent har fået rollen som konspirationsteoriens fader. Schillers bog "*Mass Communications and American Empire*", der også af Sepstrup nævnes som den, der introducerer medieimperialismebegrebet til forklaring af globale TV-strømme, anvender slet ikke begrebet "medie-imperialisme", handler meget lidt om internationale TV-strømme og tager eksplicit afstand fra konspirationstesen. Kritikere af Schiller synes at forveksle hans påvisning af intentionalitet i de sociale processer med gedulgt sammensværgelse. I konsekvens heraf har mange kritikere droppet en analyse og begrebsliggørelse af de sociale agenters handlinger og intentioner til fordel for mere strukturelle forklaringer. Sepstrup antyder nogen nuancer hos Schiller,

men fremstillingen domineres af andres karakteristik af "Schiller-skolen".

Det er problematisk, at Sepstrup affærdiger medieimperialisme-teorier uden at inddrage medierelationerne mellem I-lande og U-lande. Medieimperialismeforklaringer er "skæve" og måske helt uegnede til at forstå medierelationerne mellem USA-Vesteuropa, men man kunne som udgangspunkt formode, at disse teorier bedre kunne kaste lys over medierelationer mellem I- og U-lande og i det mindste har haft en vis gyldighed til forståelse af historisk specifikke medieforhold under kolonialismen og af-kolonialiseringen (hvilket var det tidspunkt, de blev udviklet).

Transnationalization of Television in Western Europe giver anledning til kritisk revision af eksisterende "sikker" viden og lægger op til en ny mediepolitik og teoretisk debat.

Richard Collins: *Satellite Television in Western Europe*, Acamedia Research Monograph 1, 1990, London: John Libbey, 121 s.

Collins bog er på en gang en introduktion til emnet og en analyse af nogle økonomiske aspekter ved satellit-TV. I "grundbogs"-afsnittene introduceres forskellige satellit-typer og deres historie, herunder en række tekniske forhold, finansierings- og distributionsformer, internationale satellit-organisationer m.m. I et separat kapitel er der en oversigt over en lang række satellit-TV-stationer rettet mod Vesteuropa med angivelse af data som ejerforhold, programvirksomhed m.m. Omend disse faktuelle oplysninger forældes hurtigt, er det en ganske nyttig oversigt for dem, der ikke vil/skal følge med i ajourføringerne i *Cable & Satellite Europe* og tilsvarende magasiner.

I de mere analytiske afsnit behandler Collins især det økonomiske og teknologiske grundlag for satellit-TV's fremvækst og videre udvikling i Vest-

europa. Som sådan er hans analyse rettet mod de problemer, som branchen har med at gøre satellit-TV til en økonomisk rentabel forretning. Det betyder ikke, at han er ukritisk over for branchens synspunkter. Tværtimod går hans konklusion stik imod den sædvanlige branche-optimisme: "*Satellite television in Western Europe promised, or threatened, to deliver three things: more choice in programming to audiences, competition to established terrestrial broadcasters and an internationalisation of audience. The history of satellite television in Western Europe is one of failure to deliver such changes*" (p.105). De videre økonomiske fremtidsudsigter for satellit-TV ser lige så dårlige ud; satellit-TV er fanget i en økonomisk ond cirkel, hvor manglende overskud betyder dårlige programmer, der tiltrækker få seere; deraf følger få reklameindtægter, manglende overskud osv.

Collins peger på en række årsager til denne for branchen uheldige udvikling. I fremhævelsen af satellit-TV's rent tekniske evne til at nå et transnationalt publikum har man ikke taget højde for, at der hverken til annoncerne eller programmerne findes et egentligt transnationalt homogent publikum. Få varer markedsføres i hele Vesteuropa, hvorved gruppen af interesserede annoncører reduceres betydeligt. Dertil kommer, at firmaer ofte er interesserede i at markedsføre produkter forskelligt i de enkelte lande. Tilsvarende har de hidtidige erfaringer med programvirksomheden vist, at der ikke findes et pan-europæisk publikum og dertil hørende fælles-europæisk program-diæt. Specielt synes seerne at foretrække programmer på deres eget sprog, hvilket har ført til en regionalisering af satellit-TV efter sprogområder. Endvidere er satellit-TV fortsat en relativ dyr fornøjelse, der kræver investeringer i parabol, kableudvidelse, decoder m.m.

Set fra seerens synspunkt, eller rettere pengepung, betyder det, at forholdet mellem programudbud og pris ofte falder ud til fordel for TV fremført af traditionel vej, dvs. de nationale

public service kanaler og de talrige nye kommercielle stationer, som der også er "fundet" plads til i radiospektret. Collins påpeger, at man ikke kan tale om nogen ensartet europæisk situation hvad angår udbredelse og forbrug af satellit-TV. Tyskland synes at være en af satellit-TV's få stærke bastioner, men selv her er forbruget betydeligt mindre end for de traditionelle kanaler. Satellit-TV's problem er, at de "jord"-distribuerede kanaler, herunder de traditionelle public service kanaler har formået at forny sig og har ganske store og stabile indkomster fra både licens og reklame. De kan fortsat tiltrække et meget stort publikum, hvorfor de for annoncørerne er et langt mere interessant reklamemedium end satellit-TV konkurrencen. I håb om at de, der holder ud, vil blive forgyldt, puttes millioner af kroner i ikke-rentable selskaber. Collins bog giver snarere grund til at formode, at det er fallitten, der venter forude.

Bogens svaghed er dens uafklarede sigte; på den ene side grundbog, på den anden side forskning/analyse. På kun godt hundrede sider kan man ikke bedrive begge dele, hvorfor både grundbog og analyse er præget af mange udeladelser, selv hvis man accepterer dens ret snævre fokus på økonomiske og teknologiske aspekter. Således mangler en behandling af EF-direktivet om transnationalt TV set i forhold til satellit-TV's udvikling; udviklingen i PTT-administrationernes kontrol med satellit-TV og prispolitik; betydningen af digitalt TV (ikke mindst USA's arbejde med digitalt HDTV) for behovet for satellit-TV m.m. Alt for mange emner behandles overfladisk: DBS-teknologien førte til politisering af ITU - og så hastigt videre til næste emne. Fremstillingen er præget af den for emnet karakteristiske historieløshed. Udviklingen frem til begyndelsen af 1980'erne behandles i anekdotisk form på meget få sider, hvoraf man indirekte forstår, at intet interessant fandt sted før da; men allerede i 1982 dominerede Vesteuropa TV-trafikken på Intelsat-systemet¹, trods institutionelle forhindringer,

herunder ublu takster, for udnyttelse af satellit-teknologi til TV-formål. Baggrunden for dette tidlige europæiske engagement i satellit-TV får man ikke noget at vide om.

¹ Hultén, C. & Hultén, O. (1984) "Intelsat: The changing pattern of TV transmission", in *Intermedia*, vol. 13. no. 1.

Comer, J., Richardson, K., Fenton, N.: *Nuclear Reaction. Form and Response in Public Issue Television*, Acamedia Research Monograph 4, 1990, London: John Libbey, 112 s.

Hovedtrend'en inden for den kvalitative receptionsforskning bevæger sig mod mere etnografisk orienterede studier. Interessen for enkelte TV-programmers reception er vejet til fordel for en beskæftigelse med TV's betydning som interaktionsform og ressource i det sociale (mikro)univers. *Nuclear Reactions* kan ses som et korrektiv til denne udvikling, idet den forsøger at rekonstruere en analyse af forholdet mellem specifikke teksters retoriske strategier og tematik og den mening, som seerne på baggrund heraf tilskriver teksten.

I konsekvens heraf vægter bogen både tekst- og receptionsanalyse og har helt bevidst valgt en mere "eksperimentel" model for receptionsanalysen, hvor forskellige mindre grupper af forskellig social og politisk herkomst (konservative/socialdemokrater, ansatte i atomindustrien/miljøgruppe, Rotary-medlemmer/arbejdsløse m.fl.) ser en række TV-programmer på video med efterfølgende delvist styrede gruppeinterviews. De undersøgte programmer behandler alle sikkerhedsproblematikken i den engelske civile atomindustri og består af to current affairs programmer fra BBC, en reklamefilm fra atomindustrien, samt en kritisk og formmæssigt mere eksperimentel film, der gør udstrakt brug af faktionselementer.